

Jens Bangs Stenhus. Ældre dansk Arkitektur I. Opmaalinger af Harald Lønborg Jensen og Gerh. Poulsen. Tekst af Vilhelm Lorenzen. Udgivet af Aage Roussell. (Gyldendal 1947).

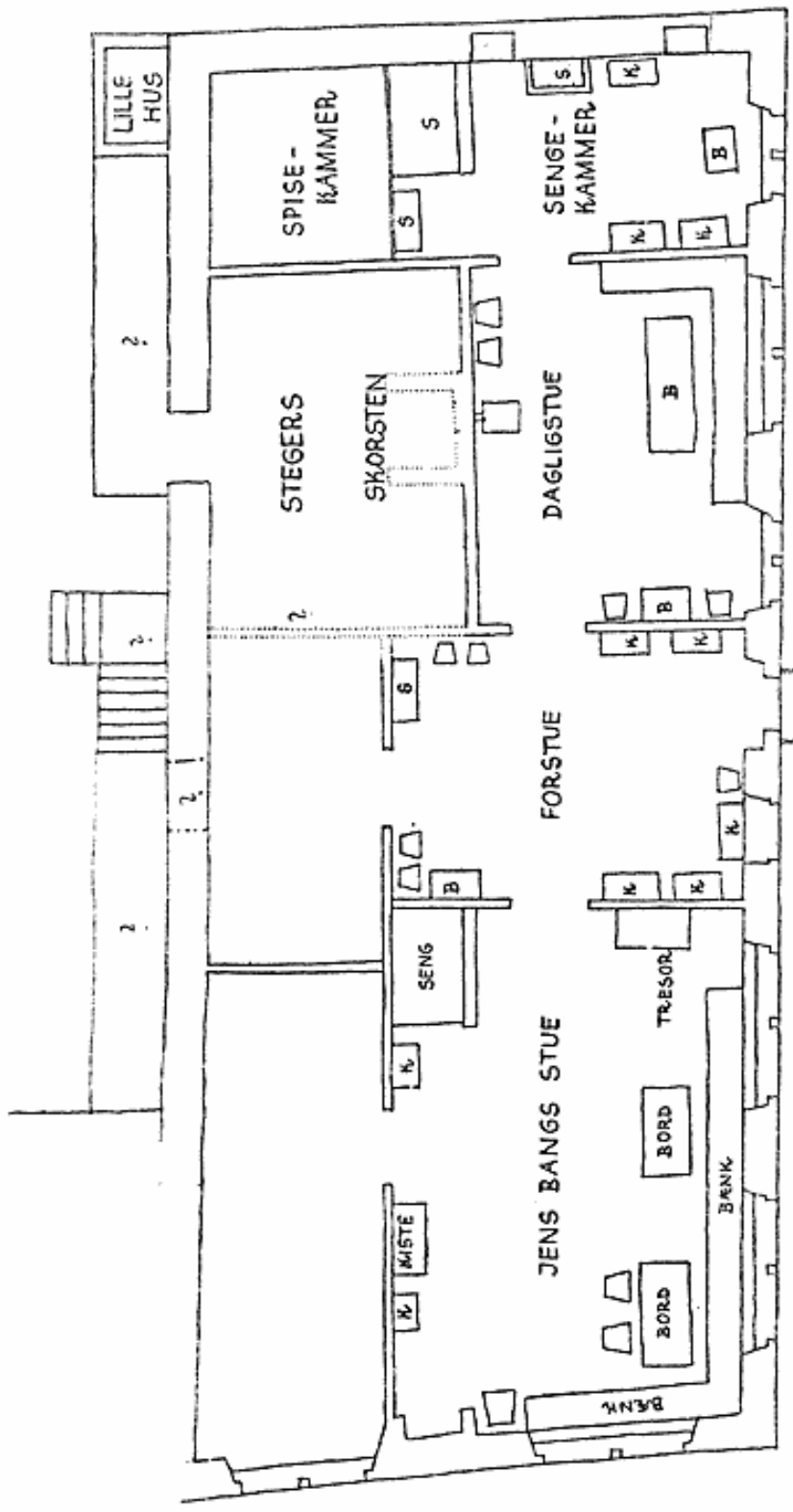
Som en fortsættelse af den gamle hæderkronede opmaalingsserie »Ældre nordisk Arkitektur« har arkitekt Aage Roussell i 1947 udsendt et hefte om Jens Bangs Stenhus, idet serien samtidig har faaet navneforandring til »Ældre dansk Arkitektur«.

Det er med stor forventning, man gaar igang med en monografi om Jens Bangs hus, der uden tvivl er et af hovedmonumenterne i dansk borgerlig bygningskunst. Det er en smuk publikation, pænt opsat og med en god typografi. Opmaalingerne er desværre noget grove og ikke særligt oplysende, hvad planerne angaar; til gengæld er facader, snit og portal nydeligt fremstillede, og her faar man god besked om materialevirkning og relief. Dr. Lorenzen har skrevet teksten (der dog ikke er forfattet direkte til denne publikation). Den indeholder mange gode ideer og værdifulde iagttagelser, og dr. Lorenzen fører læseren ind paa interessante og væsentlige problemer; men det er sjældent, man kommer helt til bunds — ligesom man er godt igang med et emne, der optager én, saa er der ikke mere.

Tekstens afsnit er følgende: *Aalborg* paa Jens Bangs tid. *Bygherren*, der giver en interessant karakteristik af J. B. *Grunden*, hvor vi faar noget at vide om gaardens samlede kompleks, idet stenhuset jo var hovedbygningen i en fir-længet bygaard, hvis øvrige — nu nedrevne — længer var af bindingsværk. (Her vilde en planskitse af hele gaard-anlægget have været oplysende). Afsnittet *Opbygning* redegør for husets vanskelige fundering samt materialer og konstruktion. *Rumfordelingen* skal jeg komme nærmere ind paa senere. I *indre udstyr* faar vi paa grundlag af et skifte fra 1639 god besked om, hvordan Jens Bang og hans hustru havde indrettet sig; det er meget fængslende at læse om. *Typen* vil jeg komme tilbage til senere. *Facaderne* ligesaa. *Stenhuggerarbejdet* faar ogsaa sin særlige behandling, idet forfatteren her kommer ind paa den tanke, at de mange masker i vinduesspejlens bruskarokke ornamentik ikke er blot og bar dekoration; de vekslende vrængemasker og

englehoveder skulde saaledes symbolisere »den evige Kamp mellem Underverdenens onde og ødelæggende Kræfter og de himmelske frelsende Kræfter«. En interessant tanke, der paa mig virker lidt søgt; men noget er der maaske om det. Herefter følger afsnittet *Bygmesteren*, hvor dr. Lorenzen gaar paa jagt efter skaberen; som en mulighed nævnes Hans van Steenwinkel den yngre. Til slut i *Husets senere Historie* følger vi stenhuset fra Jens Bangs død til 1944. Her fortælles om forskellige ejere og deres moderniseringer af det indre (kalkmalede vægdekorationer og senbarokke stuklofter) og om apoteker Valdemar Strøybergs meget fortjenstfulde restaurering, der langt fremover har sikret et af vore bedste arkitekturværker mod forfald.

I afsnittet rumfordelingen fastslaas, at der i husets underetage oprindelig var indrettet en krambod og nogle mindre boder, der alle hørte til J. B.s forretning. Boderne aabnede sig ud mod gaden med rundbuede døre. Anden etage var husets hovedetage; her havde købmanden sin bolig. Adgangsforholdene er helt ændrede i tidens løb, og det er noget uklart, hvordan de oprindelig har været. Paa en rekonstruktionstegning af facaden er pragtportalen, der nu er anbragt i den lave stueetage, placeret udfør hovedetagen med en svunget fritrappel foran. Mod gaarden skal ogsaa have været en fritrappel, der sikkert maa have haft forbindelse med de svalegange, der nævnes i skiftet udfør Jens Bangs lejlighed. Hovedetagens rumdeling kan i det væsentlige fastlægges. Paa grundlag af opmaalingen har jeg lavet en planskitse efter de i teksten givne oplysninger; i de forskellige rum er indtegnet de møbler, der omtales i det følgende afsnit. (Møblernes placering er foretaget efter eget skøn og maa derfor ikke tages for andet end en antydning). Selvom der er saa mange usikre punkter, burde der nok have været bragt en saadan planskitse i bogen; det letter forstaaelsen meget. I midten af huset ud for hoveddøren ligger en stor forstue, og bag denne et rum, hvis bestemmelse man ikke kender. Maaske har det været en fortsættelse af forstuen, saa denne har haft karakteren af at være gennemgaaende, (hvad der iøvrigt var almindeligt). I denne bageste del af forstuen har vindeltrappen til de øvre stokværk tilsyneladende været. Til højre for forstuen

har vi den daglige beboelse med dagligstue og køkken, og bag disse sengekammer og spisekammer. Dagligstuen og køkkenet er placeret »ryg mod ryg«, saaledes at stuens jernkakkelovn faar aftræk til køkkenets store, aabne skorsten. Mærkelig er spisekammerets beliggenhed i forlængelse af sengekammeret; man kunde tænke sig, at sengekammeret engang har gaaet helt igennem, saa der herfra kunde blive direkte adgang til »lillehuset« (lokum) paa svalen. Paa den anden side af forstuen laa Jens Bangs stue, der var udstyret ganske som dagligstuen; her findes dog yderligere et fint sengested, et udskaaret tressoir og nogle kister og skrin. I planen repræsenterer dette rum, der opvarmedes med en kamin, den fine stue. Kammeret bagved ved vi ikke noget om. Det vilde have været klart, hvis den fine stue oprindeligt havde været gennemgaaende fra gade- til gaardside; bjælkelaget maatte i saa tilfælde have været baaret af en drager. Dog er der vist intet som helst, der tyder i denne retning. I husets 3. etage var en »overskorstensstue« — formentlig med kamin — i den søndre gavl, og et eller to mindre kamre i nordgavlen. Nogen sal omtales derimod ikke. Det øvrige af denne etage og etagerne herover har været lagerlofter.

I afsnittet *Typen* søger forfatteren at placere husets hovedform; men han kan ikke finde nogen direkte »slætning«. Det almindelige var vel, at borgerhusene havde kælder, stueetage med beboelsen, sal og et par kamre i etagen ovenover. Denne kunde dog ogsaa være almindeligt loft, ligesom 3. etage var det, hvis en saadan fandtes. I det store og hele synes jeg ikke, at Jens Bangs hus falder væsentlig uden for denne type. Huset er bare udformet efter J. B.s specielle krav; den lave underetage med boderne svarer til kælderen, 2. etage er saaledes at opfatte som husets stueetage, hvad fritrapperne til gade og gaard ogsaa antyder. Herudover er huset — bortset fra de meget store forhold — helt normalt. Man kunde maaske ogsaa se J. B.s hus i relation til den middelalderlige hustype, hvor man har en lav hvælvet underetage og beboelsen i 2. etage med adgang ad udvendige trapper; f. eks. Nyborg slot og Vingaarden i København. Det forekommer mig dog lidt mere søgt. Stenhusets ydre form med de mange svungne gavle knytter sig

ret nær til flere københavnske huse; dr. Lorenzen nævner Amagertorv 6 (Mathias Hansens gaard fra 1616); man kunde ogsaa nævne familien Fuirens forsvundne gaard i Store Kirkestræde og de store gaarde ved Gammel Strand, som vi kender fra det berømte stik efter v. Wijks maleri fra 1611. Det, at man ikke kan finde gavle, der i dekorativ opbygning helt svarer til J. B.s hus, forekommer mig ikke mærkeligt, da der — saa vidt jeg ved — ikke findes to renæssancehuse her i landet med helt ens gavle. Derimod er der en paafaldende forskel paa midtergavlen og sidegavlene baade hvad angaar hovedform og dekorativt udstyr. Midtergavlen er en spidsgavl, medens sidegavlene er gavlkviste. Er der mon forskel i tid paa dem? Kan det tænkes, at midtergavlen er lidt senere, og at man har haft i sinde at opføre et trappetaarn ud mod gaden? Maaske er det bare tidens trang til variation; et trappetaarn hører vel ogsaa nærmere til paa gaardsiden.

— Vi maa være taknemmelige for denne publikation og haabe paa, at dr. Roussel vil lade en lang række følge efter.

Hans Henrik Engqvist.

P. Ladefoged: Lyngaa Sogn. Aarhus, 1947. 303 s.

Aarhus amt har i lang tid været bagud for de fleste andre jyske amter m. h. t. litteraturen om de enkelte lokaliteter. Først i de allerseneste aar er der for alvor kommet gang i det lokalhistoriske arbejde i amtet, men saa har til gengæld ogsaa i løbet af en halv snes aar ikke mindre end 5 sognehistorier set dagens lys. 1937 paabegyndte Aug. F. Schmidt udsendelsen af »Brabrand og Aarslev Sognes Historier«, 1941 fulgte samme forfatters »Aaby Sogns Historie«, samme aar kom ogsaa J. G. Villadsen og Villads Villadsen: »Træk af Egaa Sogns Historie«, aaret efter udgav Jens Andersen »Nogle Optegnelser om Gylling Sogn og dets Beboere gennem Tiderne«, og nu har endelig P. Ladefoged udsendt et digert værk om Lyngaa sogns historie. Det er resultatet af 25 aars samlerarbejde, og det er baseret paa det intimest mulige personlige kendskab til sognet, idet forf. har været lærer her i 40 aar.